

presented the most striking characteristics of the contemporary artist: his commitment to national interests, creative initiative, active social position and openness to intercultural communication.

Key words: painting, landscape, sketch, plein air, decadence, «wanderers».

UDC 7.75

FIGURE OF N. PYMONENKO IN THE UKRAINIAN ART OF THE LAST QUARTER OF THE XIX – THE BEGINNING OF THE XX TH CENTURY

Chernyak Anna, student; Sheremeta Kristina, student,
Dubno college of Rivne State Humanitarian University, Dubno

The aim of this work is the definition of the place and role of the artist N. Pimonenko in the development of national art of the last quarter of the XIX – the beginning of the XX th century; the definition of its artistic specificity and contacts with European artistic culture.

Research methodology. 8 major publications on the subject (scientific articles about creativity of N. Pimonenko, research from the history of Ukrainian culture of XIX–XX th century) were reviewed. Other information are taken from other artistic publications and online articles.

Results. It was found that Nikolai Pymonenko is a bright creative person of his time. He is the spokesman for the leading features of the contemporary artist: responsible for the simultaneous «conservation» of national culture, open to creative contacts and artistic innovations at the domestic and foreign levels and active in public life.

The character of N. Pymonenko's work is marked by national orientation, realism, democracy, an emphasis on the significance of nature in human life. He was able to portray the national identity of Ukrainians on the canvas, presenting their people in different life perspectives.

Novelty. An attempt in this article to show the active participation of the artist in the cultural and artistic life of Ukraine and Europe at that time and to present the essence of his «creative» specificity.

The practical significance. People who are interested in the development of Ukrainian art of the last quarter of the XIX – the beginning of the XX th century, you can find detailed information about such bright figure of this time as N. Pymonenko.

Key words: painting, landscape, sketch, plein air, decadence, «wanderers».

Надійшла до редакції 30.11.2017 р.

УДК 136.7

МОНУМЕНТАЛЬНА СПАДЩИНА ІВАНА КАВАЛЕРІДЗЕ У СВІТОВОМУ КУЛЬТУРНОМУ КОНТЕКСТІ

Синько Галина Петрівна, пошукувач, Київський національний
університет театру, кіно і телебачення ім. І. К. Карпенка-Карого, м. Київ
sinihka.g@gmail.com

Розглядаються проблеми збереження та актуалізації в сучасному суспільстві монументальної та скульптурної спадщини видатного українського скульптора, кінорежисера, драматурга І. Кавалерідзе. Дослідження творчої спадщини митця, зокрема його монументального доробку, є актуальним саме сьогодні тому, що він здійснив помітний внесок у розвиток монументального мистецтва. Здійснена спроба осмислити не лише видані раніше матеріали про творчий шлях майстра, а особливості його творчого доробку в контексті сучасної української культури, дати уявлення про характер і новизну його пошуків.

Ключові слова: І. Кавалерідзе, мистецтво, творчість, скульптура, історія.

Актуальність проблеми. Сучасні процеси трансформації економічних, політичних та соціальних пріоритетів в Україні супроводжуються пробудженням національної самосвідомості і духовного відродження. В цих умовах особливої актуальності набуває вивчення та осмислення наявного історичного досвіду. Загалом це стосується дослідження проблем охорони, збереження і використання історико-культурної спадщини – важливого чинника розвитку національної культури, що визначає духовний потенціал українського суспільства та його державницьку ідеологію.

Коли проходить певний час, у даному випадку більше ста років із дня народження майстра, він стає людиною історії. Усі суперечки відносно його творчості повинні вирішитися. Адже було досить часу зрозуміти роль майстра та оцінити його здобутки в мистецтві, а сьогодні важливо визначити значення його творчості в сучасній Україні, оцінити сприйняття та ставлення глядачів нового покоління до його робіт, вирішити проблеми збереження його творчої спадщини.

У статті розглядається лише один напрям його творчості – монументальне мистецтво. Таке дослідження спадщини І. Кавалерідзе, зокрема його монументального доробку, є актуальним саме

сьогодні не лише тому, що він був талановитою і яскравою людиною, а й тому, що він здійснив вагомий внесок у розвиток скульптурного мистецтва. Науковий підхід до вивчення здобутків митця дає можливість згадати чимало призабутих фактів з його творчого життя. Багатогранний талант І. Кавалерідзе, будь то в скульптурі чи кіно, привертає увагу мистецтвознавців, критиків та державних діячів. Його експерименти і дослідження в мистецтві далеко не завжди знаходили розуміння у керівництва, часом відверто замовчувалось, ігнорувались або ставали приводом для гонінь.

Огляд публікацій. Серед монографій, нарисів, спогадів і статей, присвячених творчості та ключовим моментам біографії І. Кавалерідзе, привертають увагу праці Л. Лінгарта, Ш. Нозадзе, А. Німенка, С. Безклубенка, Н. Капельгородської, О. Синько, Є. Глущенко, О. Шупик, Д. Горбачова, С. Зінич, Р. Синька, М. Шудрі та ін., автори яких намагались збагнути, в чому саме полягає новаторство майстра. Великої уваги заслуговує робота С. Зінич і Н. Капельгородської «Іван Кавалерідзе», де вони згадують: «Мабуть у кожного справжнього митця є своя пристрасть, своя улюблена тема в творчості. Для І. Кавалерідзе – це історія, в якій його цікавлять, передусім, народні поривання до волі, визрівання класової самосвідомості трудящих» [3; 81]. Позитивно сприймається й альбом скульптурних робіт «Іван Кавалерідзе: скульптура» [8], за яким можна виявити потенціал його монументальної і станкової скульптури. Інші наукові дослідження здебільшого стосуються життєвого шляху майстра [1, 2, 4].

У розвідках, що стосуються його монументальних скульптур, недостатньо висвітлюються пошуки нових засобів і методів формування пластики, прогресивного світобачення при створенні робіт, не приділяється увага й питанням збереження його доробку.

Мета дослідження – виявити особливість монументального доробку І. Кавалерідзе в контексті сучасної української культури.

Виклад основного матеріалу. Перехід від реалізму XIX ст. до модерністських течій XX ст. дали життя у різних видах мистецтва плеяді видатних особистостей, таких як О. Екстер, К. Малевич, П. Пікассо, О. Архипенко тощо. До цієї ж плеяди належить і І. Кавалерідзе, творчі здобутки якого лише в наш час отримують об'єктивну оцінку.

І. Кавалерідзе в своєму житті пройшов через різні зміни в суспільстві – революція, Громадянська війна, II Світова війна, що наклали свій відбиток на життєвий і творчий шлях майстра. Прояви його художньої творчості багатогранні. Утім, у дослідженнях спадщини майстра тривалий час панували псевдо науковість і тенденційність. Аналізуючи доробок І. Кавалерідзе не завжди виникало належне розуміння його творчості з боку критиків, які намагалися навішувати всілякі образливі ярлики, пов'язані з формалізмом, символізмом, модернізмом, кубізмом, течіями, що не вписувалися в структуру радянської політичної системи. Проте на початку 1980-х років з'явилися ґрунтовні роботи і статті («Грані творчості» та «Відновлення історії. Пам'ятник княгині Ользі в Києві») Н. Капельгородської та О. Синько, що змінили ситуацію, значно активізували інтерес до І. Кавалерідзе, якого сприйняли як новатора й видатного майстра [6, 7]. Прийшов час оцінити його творчість як скульптора, кінорежисера, драматурга, сценариста, відкинувши несправедливі звинувачення в формалізмі, якими дошкуляли майстру за його життя.

Аналізуючи його творчість, не можливо не згадати життєвого шляху, відгомін вражень якого не раз відчувався у створених ним образах. Українець за походженням, в якого, як він любив говорити, «текла ложка грузинської крові», став найвизначнішим скульптором і кінорежисером свого часу, отримав славу на Батьківщині та за її межами як феноменальний багатогранний митець із прогресивним світоглядом дослідника і шукача нових тем. Творчий шлях митця (1887–1978 рр.) співпав із часом, що потребував розробки та пошуку нових форм світосприйняття. Своєю творчістю І. Кавалерідзе розробляв оригінальні методи художнього освоєння матеріалу, будь то у кіно, драматургії чи скульптурі. Історичні перетворення і перехід від реалізму XIX ст. до модерністських течій XX ст. знайшли відображення в його творах, що дозволяє по-новому оцінити внесок майстра в національну і світову культуру. Мистецтво І. Кавалерідзе є глибоко національним, історія творчості в кіно, скульптурі, драматургії досить яскрава і цікава; він завжди в своїх творах розкривав характер, психологію переживання героя, подавав художні образи як продукт відповідних життєвих обставин. Звісно, у такого темпераментного і надзвичайно багато працюючого майстра, роботи глибоко проникають у серце глядачеві завдяки їх великій художній силі, правді й майстерності. Творчість І. Кавалерідзе суперечлива і складна, однак завжди приваблювала своєю щирістю. Вона не мала за мету шокувати або приголомшувати, а навпаки, закликала до роздумів; він по-своєму вбачав своє призначення й обов'язок перед глядачем. Його мистецтво неможливо визначити будь-якою однією формулою. Поза сумнівом, у ньому можна побачити елементи романтизму, символізму, імпресіонізму і, навіть, кубізму. Але безперечно одне: яскрава і багатогранна творчість, широта і оригінальність задумів, глибока людяність дають право називати майстра Мікеланджело нового часу. У своїх скульптурних зображеннях він завжди намагався розкрити психологію людини, наповнити свої

роботи глибоким змістом. Він створював дійсно велике мистецтво, мистецтво захоплюючої, мужньої краси; його скульптури були монументальні не за розмірами, а за силою внутрішнього змісту. Як зазначив Р. Синько, засновник і директор цього музею: «У Кавалерідзе є скульптури по 40 сантиметрів, але вони – монументальні, оскільки несуть у собі могутню внутрішню силу й експресію...» [14].

У 1909–1910 рр. І. Кавалерідзе навчається в Петербурзькій академії мистецтв, потім, на запрошення Н. Аронсона, молодий скульптор навчається у Парижі, де знайомиться з багатьма видатними діячами мистецтва. Роблячи свої перші кроки в скульптурі, він працює з мармуром і бронзою, але більшість його робіт виконано блискуче в тональному гіпсі.

На творчість молодого скульптора вплинув О. Роден, з яким часто спілкувався І. Кавалерідзе під час навчання у Франції. Митець упевнено випробовував свої сили в галузі монументальної, декоративної та станкової скульптури. Звертаючись переважно до малих форм, він створює чимало робіт портретного жанру.

Саме в той час у молодого скульптора формується власний стиль, що згодом відрізнятиме його роботи серед творів інших авторів, складаються свої погляди на принципові для розвитку світової культури художні явища. Розглядаючи роботу І. Кавалерідзе «Героям революції» (1918 р.) у Ромнах (спочатку вона мала назву «Жертвам революції»), в уяві постають скульптурна композиція Родена «Громадяни Кале» і робота Менсьє «Пам'ятник праці», що увічніє просту людину. Споглядаючи фігури пам'ятника «Героям революції» складається враження, що вони динамічні, передають гаму найскладніших нюансів руху, що дозволяє домогтися враження становлення і розвитку дії. Мотиви останнього твору пригадуються в роменському, полтавському та сумському варіантах пам'ятника Т. Шевченку. Далися ознаки юнацькі враження паризького періоду, яким художник залишився вірним все життя. Вплив паризької школи на пошук власного стилю, що виявився у вільному тлумаченні форми, символічній узагальненості образів, позначився вже на першій роботі І. Кавалерідзе, яку створив скульптор, повернувшись на Батьківщину в 1911 р.

Повернувшись до Києва, він створює пам'ятник княгині Ользі після перемоги на конкурсі, оголошеного Військово-історичним товариством. Монумент Ользі являв собою динамічну й виразну групову композицію. В центрі знаходиться фігура княгині Ольги, праворуч – Андрій Первозванний, що вказує на місце, де виникне Київ, ліворуч – перші слов'янські просвітителі Кирило і Мефодій. Як визначають мистецтвознавці, монумент був цікаво втілений як за змістом, так і за композицією: «Пластичне вирішення пам'ятника, навіть кольорове поєднання білого портландського цементу, мармурової крихти і річкового піску справляли прекрасне враження, свідчили про те, що у молодого митця визначились не аби які задатки скульптора-монументаліста» [12]. Постаць Ольги далека від аскетизму, вона вражала узагальненістю і разом із тим життєвістю, внутрішнім динамізмом. Це була перш за все не свята, а державний діяч. Якщо правиця княгині мирно лежала на грудях, то ліва рука енергійно стискувала плаща, демонструючи велику силу характеру і твердість, їй притаманні, характеризували її як володарку і політика.

Митець розумів, що пам'ятник княгині Ользі не може стати лише ілюстрацією історії, не повинен він порушувати й загального архітектурного обличчя Києва, бути чужорідним тілом старовинного міста. Автору вдалося блискуче врахувати ці моменти: його витвір органічно вписався в урочисту атмосферу найдавнішої частини міста – Михайлівської площі. Фігура Ольги та рельєфні орнаменти виконано з білого цементу, мармурової крихти, молотого антрацити та скла. Утім, доля пам'ятника склалася трагічно, у 20 рр. його було знято, а більшість фігур розтощено, бо тодішня влада вбачала в Ользі передусім церковну свята, а не видатного історичного діяча, гідну дочку свого народу. Статую Ольги, розбиту на декілька частин, закопали на тому місці в землю, де вона й пролежала майже 80 років.

Минали роки і лише в 1996 р. було відновлено цей багатофігурний монумент, що став окрасою столиці України [7; 87].

Після лютневої революції І. Кавалерідзе повернувся з Петрограду у Ромни, де споруджує перший пам'ятник в Україні Т. Шевченку (1918 р.) з бетону, що було новаторством у ті часи. Постамент нагадує за формою піраміду і курган. Фігура, встановлена зверху цієї «глиби», здавалася велетенською, особливо значною. Вираз обличчя поета зосереджений, спокійний, голова схилена вниз. Поза невимушена, розслаблена, Кобзар замислився, відпочиває.

Серед робіт І. Кавалерідзе, створених у ті роки, найцікавіші стали першими зразками українського авангарду в пластичці. Пам'ятники Т. Шевченку в Полтаві (1925 р.), Сумах (1926 р.) (не зберігся), Артему в Бахмуті (1924 р.) (не зберігся) та у Славяногорську (колишньому Артемівську) (1927 р.), скульптури на будинку «Дім вугілля» в Харкові (1927 р.), проект меморіалу Кобзареві на Тарасовій горі (1926 р.). Були зроблені ескізи монументів І. Франку, «Перекоп».

Проект меморіалу у Каневі мав вигляд чотиригранної зрізаної піраміди, угорі якої знаходилася напівлежача постать поета, який ніби намагається підвестися. Цей проект яскраво представляв новаторські пошуки І. Кавалерідзе. І хоча цей задум не здійснився, але така ідея була частково втілена у пам'ятнику Т. Шевченкові в Полтаві.

У 2017 р. виповниться 90 років з того часу як І. Кавалерідзе встановив на високій горі по правому березі Донця фігуру Артему, який символізував промислове освоєння Донбасу, прославляв людину праці. Фігура вражає своєю міццю, емоційним поривом, грандіозністю та величчю. Цей пам'ятник у Славяногорську височить і досі, витримавши артилерійські залпи і бомбардування часів Другої Світової війни. Створюючи нове культурне середовище в Україні, монумент Артему можна вважати художнім твором, аналогів якому немає. Його занесено до Державного реєстру Національної спадщини як один із 44 видатних творів. Сподіваємося, що закон «Про декомунізацію» цей монумент не зачепить.

Пам'ятники, скульптури, створювані І. Кавалерідзе, не обмежувались ефектними геометричними сполученнями. Саме таке збіднене й однобічне ставлення донедавна панувало при аналізі доробку митця. Вони несли вагому ідею, підкоряючись мистецькій логіці. Залізобетон, на якому зупинив свій вибір автор, виправдав свої чудові конструкційні якості та декоративні властивості. Можливості цього матеріалу, його масове застосування прийшлося, як відомо, на кінець ХІХ – початок ХХ ст., виявилися новаторськими і дивовижними для прихильників традиційної бронзи, мармуру і граніту. Так, у 1901–1902 рр. В. Городецький успішно використовував у Києві залізобетонні скульптури для прикраси фасаду свого маєтку – «Будинку з химерами».

Залізобетон приваблює І. Кавалерідзе не традиційністю, а високою технологічністю, механічними якостями, відносною дешевизною та грандіозними можливостями використання. Адже введення мармурової крихти й мінеральних фарб давало можливість отримати різноманітні варіанти оздоблення.

Багато творів І. Кавалерідзе присвятив образу поета, філософа й мислителя Г. Сковороди, якому він зробив кілька пам'ятників. Перший з них відкрито 1922 р. у Лохвиці, на батьківщині філософа.

Пам'ятник Г. Сковороді, що навпроти Києво-Могилянської академії, де він навчався, – останній монумент українському мислителю, встановлений за життя І. Кавалерідзе. Автор умисне зобразив мандрівного філософа босоніж. Та чиновникам здалося, що це непристойно і вони дали вказівку «взути» філософа (за допомогою зварювального апарата було зроблено щось схоже на постолі).

Свого часу митець створив сім варіантів монументів Г. Сковороди для Києва. Найкращим визнано варіант фігури філософа з книгою, але на останньому етапі виконання роботи його «виправили» – зняли книгу, яку партпрацівники сприймали як Біблію. Цей варіант став основою пам'ятника, спорудженого в Харкові, біля Свято-Покровського монастиря (1992 р.) Р. Синьком у співавторстві В. Бородаєм за проектом майстра.

Видатні історичні постаті надихали й приваблювали митця. Постаць Я. Мудрого, який тримає макет Софії Київської біля Золотих воріт у Києві, погруддя Петра Запорожця в Білій Церкві, пам'ятник Б. Хмельницькому в с. Кобеляках – усі образи самобутні, романтичні, виявляють головні риси особистості і нині милують очі наших сучасників. Постаці легко сприймаються завдяки виразно окресленому силуету. Вільне моделювання поверхні форми, властиве манері митця, чітке пластичне трактування надає творові особливої життєвості.

Визначаючи свою позицію у творчості, І. Кавалерідзе завжди стверджував, що прагнув досягти третього поверху. В одному з інтерв'ю він пояснював суть цієї ідеї: «Є три поверхи творення. У скульптурі, приміром, перший поверх – схожість із натурою. Не випадково кажуть: «Він на портреті як живий!». Другий поверх – утілення у конкретному характері головних рис свого часу, суспільства. Варто прагнути оспівувати не окрему людину, а народ, який вона уособлює. Третій поверх – особистість митця» [4; 167].

Кавалерідзе утверджував нове, борючись проти віджилого, що гальмує рух уперед – це були невпинні пошуки виразності і розкриття художнього образу. Він завжди мав історичний підхід до різноманітних явищ часу, до такого відтворення правди, що сприймалася б народом як художнє відкриття, хвилювала б і кликала до нових звершень. Його твори здатні не лише розширювати горизонти бачення дійсності а й бути джерелом глибоких переживань, роздумів. Вони завжди мають значний смисловий зміст, автор дає можливість глядачеві проявити свою фантазію, хоча при цьому лишається господарем нашої уяви. Не випадково О. Гончар, висловив упевненість у тому, що в Києві та інших містах сучасної України «замість бездарних тоталітарних пам'ятників зійдуть на п'єдестали справжні художні шедеври, що їх свого часу пропонували О. Архипенко та І. Кавалерідзе» [1; 3].

Творчість І. Кавалерідзе завжди вирізнялася самобутнім стилем, поетичною силою, романтизмом. У скульптурі його монументальність особлива, вона є наслідком поетичного світовідчуття. Прагненням до національних сюжетів і типів, наслідування традицій народної скульптури і характерної філософічності, внутрішньої монументальності образів позначені всі роботи митця. Міцність і точність внутрішньої пластики творів митця сягають корінням у мистецтво народної різьби. Створені ним пам'ятники приваблюють оригінальністю і змістовністю задуму, самобутністю творчої манери, великою художньою майстерністю. Неповторність, уміння надати відомим, здавалося б, образам пластичної довершеності, виявляючи в них головне, стають провідною рисою всіх робіт майстра. Саме зв'язок із культурою народу, невпинне прагнення її збагатити, зробили творчість цього непересічного митця справді національною, визначили його провідне місце в становленні українського скульптурного авангарду, який лише тепер почали вивчати і цінувати. Як висловився Л. Лінгарт: «...Він прагнув до монументалізму історичних полотен і емоційного впливу драматизму і пафосу на глядача. Звідси його прагнення до значних узагальнень. Він не хотів потонути в описах, подробицях, історичних деталях, вважаючи їх сферою історичної науки, а не мистецтва» [10; 18].

Для збереження спадщини І. Кавалерідзе і виникла ідея у Р. Синька, який вважав себе учнем видатного митця, створити Музей-майстерню І. Кавалерідзе в м. Києві на Андріївському узвозі, 21, де 1911 р. майстер знімав кімнату під майстерню і ліпив скульптуру-метрівку княгині Ольги на конкурс. До музею були передані матеріали з архіву Івана Петровича, що засвідчують багатогранність його таланту. Це матеріали проектів, ескізи, малюнки, портрети, живописні роботи, платівки. Тут зберігається майже 4000 експонатів, присвячених життю і творчості майстра: проекти пам'ятників, оригінали скульптур, унікальні фотографії, рукописи сценаріїв фільмів і п'єс, відеокасети фільмів українського режисера, а також стрічок про нього. У фондах музею знаходяться гіпсові та бронзові скульптури, проекти пам'ятників, виконані майстром.

Відвідувачі можуть ознайомитися з галереєю портретів, які зробив видатний скульптор: Т. Шевченку, Г. Сковороді, Л. Толстому, Ф. Шаляпіну, а також зворушливі композиції «Летять журавлі», «Вірний друг», «Бунт», «Мільйон років» (три варіанта), проект фонтану «Самсон» для Києва, «І. Мічурін», «У глибині сибірських руд», «Вірний друг», «Святослав у бою» та багато ін. Тут же зберігаються копії кінофільмів, сценарії до них – усе, що являє художню спадщину митця. Експозиція побудована таким чином, щоб дати найкраще уявлення про творчість І. Кавалерідзе. Облаштовується меморіальна кімната митця, до якої входять меблі, особисті речі, передані Р. Синьком. Колектив музею намагається відтворити і зберегти ту атмосферу, в якій жив і працював майстер.

У музеї зберігається перехідна модель пам'ятника княгині Ользі – перший варіант із мечем у руці. Пізніше, у 1911 р., за рекомендацією комісії, меч було замінено на нагрудний хрест. Відновлений монумент 1996 р., встановлений на Михайлівській площі у Києві, і сьогодні виглядає не звично. Можна уявити враження, яке справив він у 1911 р., не зважаючи на політичні суперечки, що виникли через негативне сприйняття загальної концепції.

Висновки. Сподіваюся, що як мистецтвознавці, так і державні діячі, від яких залежить збереження культурної спадщини майстра, будуть розглядати монументальні твори не за персонами, котрі стоять на постаментах, а як високохудожні твори, мистецькі шедеври, що увійшли до скарбниці не лише нашої держави а й світової культури.

Список використаної літератури

1. **Гончар О.** Відкриття Альберти / О. Гончар // Літературна Україна. – Київ, 1992. – 9 лип.
2. **Зубанич Ф.** Інтерв'ю з І. Кавалерідзе / Ф. Зубанич // Хроніка 2000. – 2002. – № 47–48. – С. 467–476.
3. **Зінич С.** Іван Кавалерідзе: монографія / С. Г. Зінич, Н. М. Капельгородська. – Київ : Мистецтво, 1971. – 182 с.
4. **Кавалерідзе І.** Тени быстро плывущих облаков / И. Кавалеридзе // И. Кавалеридзе: Сб. ст. и воспоминаний / сост. Е. Глушенко. – Київ : Мистецтво, 1988. – С. 54–63.
5. **Капельгородська Н.** «Ярослав Мудрий» Івана Кавалерідзе / Н. Капельгородська, О. Синько. – Київ , 1998. – С. 79.
6. **Капельгородська Н. М.** Іван Кавалерідзе. Грані творчості / Н. М. Капельгородська, О. Синько. – Київ, 1995. – С. 80.
7. **Капельгородська Н.** Відновлення історії. Пам'ятник княгині Ользі в Києві / Н. Капельгородська, О. Синько. – Київ, 1996.
8. **Кавалерідзе І.** Скульптура : альбом / І. Кавалерідзе; авт. вступ. ст..та упорд.: Н. Капельгородська, О. Синько. – Київ, 1997. – 53 с.
9. **Ковпапенко Н. Г.** Кавалерідзе Іван Петрович / Н. Г. Ковпапенко // Енциклопедія історії України. Київ : Наук. думка, 2007. – Т. 4. – С. 12–13.

10. *Лингарт Л.* Иван Кавалеридзе : три периода его кинематографической деятельности / Л. Лингарт. – Прага, 1962.
11. *Нозадзе Ш.* Иван Кавалеридзе / Ш. Нозадзе. – Тбилиси, 1971. – 350 с.
12. *Німенко А. І.* Кавалерідзе – скульптор / А. Німенко. – Київ, 1967. – 94 с.
13. *Синько Р.* Поза часом і простором : Спогади про Івана Кавалерідзе / Р. Синько. – Київ, 1997. – 95 с.
14. *Синько Р.* Могутній талант : До 100-річчя від дня народження І. П. Кавалерідзе / Р. Синько // Культура і життя. – 1987. – 12 квіт.

References

1. *Honchar O.* Vidkryttia Alberty/ O.Honchar // Literaturna Ukraina. – 1992. – 9 lipnia.
2. *Zubanych F.* Interviu z I. Kavaleridze / F. Zubanych // Khronika 2000. – 2002. – № 47–48. – S. 467–476.
3. *Zynych S.* Ivan Kavaleridze: monohr. / S. H. Zynych, N. Kapelhorodska. – Kyiv : Mystetstvo, 1971. – 182 s.
4. *Kavaleridze I.* Teni bistro plyvushchikh oblokov / I.Kavaleridze // Ivan Kavaleridze: Sbornik statey I vospominaniy / sost. Ye. Glushchenko. – Kyiv : Mistetstvo, 1988.
5. *Kapelhorodska N.* «Iaroslav Mudryi» Ivana Kavaleridze / N. Kapelhorodska, O. Synko. – Kyiv : AVDI, 1998. – S. 79.
6. *Kapelhorodska N.* Ivan Kavaleridze. Hrani tvorchosti // N. Kapelhorodska, O. Synko. – Kyiv, 1995. – S. 80.
7. *Kapelhorodska N.* Vidnovlennia istorii. Pamiatnyk kniahyni Olzi v Kyievi / N. Kapelhorodska, O.Synko. – Kyiv, 1996. – S. 87.
8. *Kavaleridze I.* Skulptura: albom / I.Kavaleridze ; avt.vstup. st. ta uporiad.: N. Kapelhorodska , O. Synko. – Kyiv, 1997. – 53 s.
9. *Kovpanenko N. H.* Kavaleridze Ivan Petrovych / N. H. Kovpanenko // Entsyklopediia istorii Ukrainy. – Kyiv : Naukova dumka, 2007. – T. 4. – S. 12 – 13.
10. *Lingart L.* Ivan Kavaleridze, tri perioda ego kinematograficheskoy deyatelnosti / L. Lingart. – Praga, 1962.
11. *Nozadze Sh.* Ivan Kavaleridze / Sh. Nozadze. – Tbilisi, 1971. – 350 s.
12. *Nimenko A. I.* Kavaleridze – sculptor / A. Nimenko. – Kyiv, 1967. – 94 s.
13. *Synko R.* Poza chasom i prostorom: Spohady pro Ivana Kavaleridze / R.Synko. – Kyiv, 1997. – 95 s.
14. *Synko R.* Mohutnii talant: Do 100 – richchia vid dnia narodzh. I.P.Kavaleridze / R. Sinko // Kultura i zhyttia. – 1987. – 12 kvit.

MONUMENTAL HERITAGE OF IVAN CAVALERIDZE IN THE WORLD CULTURAL CONTEXT

Synko Galina, candidate Kiev National University theater of cinema and television named I. K. Karpenko-Karyi, Kyiv

The article deals with the problems of the preservation and actualization of the monumental and sculptural heritage of the outstanding Ukrainian sculptor, film director, playwright I. Kavaleridze in modern society and in the context European and world culture. Studying the creative heritage of I. Kavaleridze, in particular his monumental creativity, is relevant and expedient precisely today, in our time, as he made a great contribution to the development of the monumental art of Ukraine. The article attempts to reveal and comprehend not only the previously published materials about the master's creative path but also to explore the peculiarity of his creative heritage in the context of modern Ukrainian culture, to give an idea of the nature and novelty of his searches.

Key words: I. Kavaleridze, art, creativity, history, sculpture.

UDC 136.7

MONUMENTAL HERITAGE OF IVAN CAVALERIDZE IN THE WORLD CULTURAL CONTEXT

Synko Galina, candidate Kiev National University theater of cinema and television named I. K. Karpenko-Karyi, Kyiv

The aim of the authors research is to analyze the peculiarities of I.Kavaleridze heritage, which were most clearly and fundamentally in the period of his work, to highlight the conditions for understanding his innovations in the monumental heritage.

Research methodology. The author relies on the constructive provisions of the best theoretical works of modern Ukrainian and foreign art historians and scholars (A. Nymenko, S. Bezklubenko, N. Kapelgorodskii, O. Sinko, O. Shupik, D. Gorbachov, S. Zinich, R. Sinko, M. Shudrva, G. Sinko, L. Lingart, Sh. Nozadze, etc.) who tried to understand and explain, what exactly is the innovation of the master.

Results. The article attempts to reveal and comprehend not only previously published materials about the creative way of the master, but also researched the peculiarity of his creative work in the context of contemporary Ukrainian culture. He found, according to the author of the article, the same manifestation in his monumental plastic (monuments to T. Shevchenko in Poltava and Sumy, Artem in Bakhmud and Slavyanogorsk, the project „Tomb of T. Shevchenko., for Kaniv), which uses counter – form, plane – shaped resolution of figures.

Novelty of the theme is due to the fact that the generalization and position is based on the materials that are introduced into scientific circulation for the first time. The facts connected with the life and work of I. Kavaleridze were systematized and comprehended, which turned out to be the most fruitful and promising for him.

The practical significance. The results of this theme can be used by critics and lectures, organizers of artistic expositions, exhibitions, forming the new concept of development of national culture, revealing the nowadays enhanced and legitimate interest in comprehension and fundamental study of all and systems of expressive authors means in order to prove their new perspective opportunities.

Key words: I. Kavaleridze, art, creativity, history, sculpture.

Надійшла до редакції 2.11.2017 р.

УДК 391(477.87)«19/20»

ТЕНДЕНЦІЇ ДЕКОРУ В НАРОДНОМУ ОДЯЗІ ГУЦУЛІВ ЗАКАРПАТТЯ МІЖВОЄННОГО ПЕРІОДУ XX СТ.: РІЗНОВИДИ, КОМПОЗИЦІЙНІ ПРИЙОМИ В ОЗДОБЛЕННІ

Іваниш Анна Іванівна, аспірантка, Львівська
національна академія мистецтв, м. Львів
Ivanishanna1@gmail.com

Аналізується народний одяг гуцулів Закарпаття як джерело вивчення й популяризації культурної спадщини. Простежено різноманітні методи оздоблення одягових тканин. Розглядаються типові орнаментальні мотиви вбрання гуцулів Закарпаття у контексті інтеграції з мистецькими традиціями інших етнографічних груп. Досліджуються культурні взаємовпливи на народне вбрання гуцулів Закарпаття. Аналізується походження основних елементів декору, процеси впливу на будову і конструкцію строю, стилістичні запозичення в оздобленні традиційного вбрання закарпатської Гуцульщини. Виявляються впливи об'єктивних і суб'єктивних чинників на формування тенденцій у декорі вбрання Гуцульщини даного відрізка часу.

Ключові слова: декор, народний одяг, народний костюм, тканина, оздоблення, орнамент, колір, Гуцули, Закарпаття

Постановка проблеми. Тенденції декору, різновиди композиційних прийомів в оздобленні народного одягу Гуцульщини – одне з важливих досліджень в умовах сучасності та, водночас, є цікавим мистецтвознавчим матеріалом загалом. Такі дослідження дозволяють розглядати декоративно-художню особливість орнаментальних рішень, композиційних прийомів в оздобленні, самотню регіональність комплексу традиційного вбрання гуцулів Закарпаття, ідентифікуючи їх мистецькі смаки. Ця етнічна група у міжвоєнний період XX ст. зуміла зберегти етноідентифікуючі ознаки в оздобленні народного вбрання та локальність комплексу, залишаючи ці питання предметом мистецтвознавчих дискусій й досліджень і надалі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Феномен гуцульського костюму міжвоєнного періоду на даний час є до кінця не вивченим. У загально-мистецькому аспекті осмислення даної теми спираємось на концептуальні дослідження вчених XX ст., зокрема П. Маковського, оскільки його праця «Народное искусство Подкарпатской Руси» [15] акцентує увагу на культурних процесах сучасної території Закарпаття. Історико-етнографічну характеристику народного вбрання, його декору у гуцулів, бойків і лемків, у т.ч. закарпатських, подала Г. Стельмащук [20].

Помітний внесок у вивчення народного одягу українців Карпат зробив М. Тиводар, здійснивши вивчення традиційного одягу пастухів, а також структуру крою та декор окремих його компонентів [21, 22]. Праця Р. Пилипа «Художня вишивка українців Закарпаття XIX – першої половини XX ст.» [16] також певною мірою торкається даної проблематики. Автор зумів на основі одягової вишивки, орнаментальних композицій, технік в оздобленні та декорі класифікувати і виділити декілька локальних одягових комплексів українців Закарпаття, зокрема гуцулів. Серед досліджень гуцульського костюму як феномену культури, заслуговують на увагу праці місцевих науковців: Грибанич І. [5–6]; Коцан В. [12–13]; Коприва А., Капчук М. [11]; Безик Г. [1]; Іваниш А. [8], які в своїх працях висвітлюють питання традиційного народного вбрання українців Закарпаття, торкаючись питання унікальності місцевого костюму, вишивки, багатства колориту та композиційних прийомів в оздобленні.

Метою даного дослідження є спроба, на основі колекцій одягу історико-краєзнавчих музеїв області (м. Ужгород, м. Хуст, с. Грушево Тячівського району), приватних колекцій (Ю. Куцина, с. Калини Тячівський р-н.) та польових досліджень, провести комплексний аналіз особливостей місцевого традиційного народного вбрання гуцулів Закарпаття міжвоєнного періоду XX століття.